

НЕОБХІДНІСТЬ ВПРОВАДЖЕННЯ АНТИКРИЗОВИХ ЗАХОДІВ ДЕРЖАВИ В СІЛЬСЬКОМУ ГОСПОДАРСТВІ УКРАЇНИ

РОГОВИЙ А. В.

кандидат економічних наук

Чернігів

Економічна наука і господарська практика передових країн світу свідчать про те, що успішний економічний розвиток можливий лише на основі визначення пріоритетних базових галузей, здатних стати локомотивами соціально-економічного прориву та сформувати конкурентні переваги національної економіки. Реалізація цієї важливої ролі базових галузей відбувається за допомогою продуманої політики державного управління, орієнтованої на стратегічні пріоритети, позитивну динаміку розвитку, забезпечення конкурентоспроможності галузей та національної економіки в цілому. Разом з тим, трансформаційні процеси в економіці України, пов'язані з переходом до ринкових умов господарювання, позначилися відмовою від адміністративних методів без попереднього створення відповідних економічних і правових регуляторів. У результаті в одній з базових галузей української економіки – сільському господарстві спостерігаються: спад обсягів виробництва сільськогосподарської продукції; зниження ефективності виробництва та його збитковості; відсутність обігових коштів і неможливість отримання кредитних ресурсів; зниження продуктивності праці та рівня її оплати; затухання інвестиційної активності та руйнація основного капіталу

Україна справді сьогодні перебуває в досить складній економічній ситуації. Фінансова криза сильно позначилась і на сільському господарстві нашої країни. Втім, спеціалісти запевняють: сьогодні сільське господарство все ще може дати потужний поштовх економіці для вихо-

ду з кризової ситуації, і Україна могла б стати важливим постачальником на світовому ринку продовольства.

За словами політиків, уряд активно розробляє систему антикризових заходів стосовно сільського господарства, удосконалює законодавчо-правову базу, запроваджує нові програми бюджетного фінансування та спеціальні режими оподаткування. Проте, як бачимо, дії уряду, навпаки, перешкоджають розвитку цієї галузі, тим самим гальмуючи процес реорганізації агропромислового комплексу.

Крім того, протягом останніх років в Україні активно зменшився експорт, а на ринку переважали імпортові товари, що зокрема й спричинило кризу споживання вітчизняних продуктів. Зниження попиту призвело до зниження низки аграрних підприємств практично в усіх регіонах країни. Поряд з цим в Україні спостерігається найбільше зростання цін на продовольство серед країн СНД. Це пояснюється збільшенням світових цін і збільшенням бюджетних виплат. Наслідком низької ефективності сільськогосподарського виробництва є стан і характер повільних змін у виробничих відносинах, які стримують розвиток продуктивних сил, у тому числі й ресурсного потенціалу. Ще одним гальмівним явищем в аграрному секторі є те, що матеріально-технічне забезпечення країни практично не відповідає ринковим умовам.

Історично склалося так, що Україна забезпечувала сільськогосподарською продукцією не лише себе, а й інші держави, як європейські, так і республіки колишнього СРСР. Україну без перебільшення можна назвати аграрною державою. У сучасному аграрному секторі виникають складні виробничі відносини, порушення цілісності системи земельних відносин власності у процесі виробництва сільськогосподарської продукції, її розподілу, обміну та використання. Сьогодні, коли Україна переживає економічний спад, аграрний сектор потребує значних і термінових капіталовкладень, законного

регламентування діяльності аграрного сектору та державної підтримки. При проведенні аграрної політики урядовим структурам необхідно перейти від обіцянок підтримки сільського господарства до життя реальних заходів для відродження села, яке повинно стати основою національного відродження. Ефективне впровадження вищевказаних заходів дасть великий поштовх у розвитку сільського господарства.

Основні напрями розвитку вітчизняного агропромислового комплексу досліджувалися у роботах В. Андрійчука, О. Бородіної, В. Зіновчука, Т. Осташко, Б. Пасхавера, І. Прокопи, П. Саблука, В. Юрчишина та ін. Проблематикою формування та реалізації заходів Спільної аграрної політики (САП) ЄС займалися такі вітчизняні дослідники, як С. Дем'яненко, Т. Зінчук, О. Могильний, С. Кваша, К. Кваша, В. Білозубенко та ін. Разом з тим актуальним залишається формування державної антикризової політики щодо відродження сільського господарства, оскільки більшість заходів мають декларативний і безсистемний характер.

Метою дослідження є обґрунтування необхідності нагального впровадження основних засад державної антикризової політики, спрямованої на підвищення рівня багатofункціональності в сільському господарстві, та обґрунтування стратегічного значення сільськогосподарського виробництва в сучасних умовах глобалізації та зростання потреби в продуктах харчування.

Україна за своїм природно-ресурсним потенціалом, історично сформованим образом світового сприйняття та особливостями ментальності є аграрною країною. Це – головний орієнтир, без усвідомлення та прийняття якого на державному рівні дії по реформуванню галузі сільського господарства неможливі.

У сільгоспвиробництві є великий перелік проблем, які протягом значного часу вирішувались прямим шляхом «є проблема – є варіант її вирішення». Це звичний підхід до вирішення проблем. Але локальне рішення не може покращити функціонування системи в цілому. Необхідна комплексна система реформ: «є проблеми – є комплекс дій з реалізації системи реформ». Зменшення інвестицій, падіння виробництва в національному АПК і зменшення споживання вітчизняних продовольчих товарів є однією з важливих причин подальшої деградації та занепаду аграрного сектору України, зношення й руйнування його потенціалу, падіння ефективної родючості ґрунтів, зменшення вмісту в них гумусу і падіння врожайності навіть на високородючих чорноземах. Україна починає втрачати цю велику конкурентну перевагу. Структурна розбалансованість і дефіцит окремих виробничих ресурсів, насамперед, матеріально-технічних й енергетичних, призводять до неефективного використання навіть того, що ще збереглося і функціонує. Внутрішній агропродовольчий ринок України постійно поповнюється продуктами харчування закордонного виробництва, які досить часто завозяться контрабандою, нерідко сумнівної якості, з понаднормативним вмістом шкідливих інгредієнтів та простроченим терміном зберігання, що негативно позначається на здоров'ї українського народу. Все це переконливо свідчить: нашої

державі вкрай необхідна національна агропродовольча доктрина.

Слід усвідомити, що українське сільське господарство дуже неоднорідне. На успішність реформ впливають ґрунтово-кліматичні й соціально-економічні умови регіонів, розміри сіл та їхня віддаленість від міст, історичні особливості сформованої психології населення, а також ряд інших чинників. Тому немає і бути не може звичайного «єдиного вірного» шляху реформування, прийнятого для всієї території держави. У кожному конкретному випадку вирішення необхідно шукати, виходячи з усього комплексу умов. У кожній області свої особливості, тому потрібен індивідуальний підхід щодо бюджетування, інвестування чи реформування кожної з них.

Землеробство і тваринництво є найбільш рушіями і найнеобхіднішими галузями для України, тому потребують термінового і значного фінансування. Якщо АПК у фінансово-кризовій ситуації був локомотивом у минулому столітті багатьох розвинених та успішних країн, то землеробство сьогодні в Україні – це основний локомотив, який буде забезпечувати ринок збуту і цінову політику для продуктів сільського господарства.

Для того, щоб отримати врожай екологічно чистої продукції високої якості, що є найважливішою метою виробництва, треба вводити в сільськогосподарське виробництво сучасні технології.

Визначення орієнтирів для реформ і розвитку сільського господарства України базується на розумінні можливих варіантів шляхів подальшого розвитку сільського господарства та усвідомленні причин саме таких підходів до подальших дій.

На нашу думку, єдиним шляхом виходу з кризового стану сільського господарства є проведення системних реформ, орієнтованих на збалансоване поетапне, поступове досягнення аграрним бізнесом економічної незалежності від державних дотацій та субсидій, та перетворення сільського господарства України у впливовий фактор існування світової спільноти.

Це дасть можливість отримати такі результати:

- ✦ підвищення здатності сільського господарства самоадаптуватись до змін у внутрішньому та зовнішньому середовищі;
- ✦ перетворення сільського господарства на провідну науко- та інтелектуалоемну галузь економіки та народного господарства України;
- ✦ радикальне зменшення залежності галузі та її суб'єктів від державних дотацій при значному збільшенні участі галузі у наповненні Державного бюджету;
- ✦ перетворення сільськогосподарської галузі на вагомий інструмент впливу України на її позиції у світі.

Розвиток сільського господарства України та здійснення відповідно необхідних реформ у державі має здійснюватись, орієнтуючись на тенденції та очікування, що існують та виникають в світі, світовій економіці, в Україні в цілому та в її економіці. Це – необхідна умова при визначенні напрямків розвитку та формуванні майбутнього образу галузі сільського господарства.

Головними орієнтирами на шляху системних реформ є:

- ✦ розвиток сільськогосподарської галузі має бути пріоритетом № 1 в Україні та стати підґрунтям виходу економіки країни з кризи;
- ✦ сільськогосподарська галузь має довгостроковий стабільний запит на суттєве нарощування обсягів виробництва. Сільське господарство може стати впливовим фактором у перетворенні України у провідного експортера світового ринку сільськогосподарської продукції та гарантом економічної незалежності України в світовій спільноті;
- ✦ розвиток сільського господарства має забезпечувати збереження та відновлення екосистеми як засобу виробництва та як важливого елементу системи забезпечення;
- ✦ забезпечити позитивну рентабельність сільгосппродукції в умовах існуючих обмежень на зростання цін можливо тільки за рахунок зниження собівартості сільськогосподарського виробництва;
- ✦ тенденції на ринках енергетичних і матеріально-технічних ресурсів роблять безумовним перехід сільськогосподарського виробництва на енерго- та ресурсозберігаючі технології;
- ✦ розвиток сільського господарства має орієнтуватися на виробництво якісної продукції та неухильне підвищення стандартів якості;
- ✦ розвиток сільського господарства має спиратися на можливості залучення інтелектуальних і фінансових інвестицій, надаючи увагу здешевленню запозичень і кредитів, які залучатимуть сільгоспвиробники під потреби технологічного переоснащення;
- ✦ державне управління сільським господарством та його відносинами з іншими галузями має здійснюватись через глибокі, широкі, детальні комплексні програми, системно пов'язані з інструментами державного регулювання, правильним наповненням цих інструментів суттю, з дуже детальними механізмами їх реалізації в динаміці, з визначеними пріоритетами та правилами змін пріоритетів, дотриманням стабільних ключових принципів;
- ✦ при здійсненні реформ та розвитку сільського господарства України першочергової та пріоритетної уваги потребують галузі рослинництва, свинарства, молочного скотарства, як такі, що здатні стимулювати зміни в системі «сільське господарство України» та найбільшою мірою визначають її спрямованість і стан;
- ✦ реформування ключових системоутворюючих галузей сільського господарства має бути спрямоване на вирішення системних проблем і враховувати ситуаційні проблеми;
- ✦ для розвитку сільського господарства реформування аграрної науки та аграрної освіти має не менше значення, ніж реформування ключових системоутворюючих галузей;

- ✦ технологічне переоснащення аграрної галузі має забезпечити суттєве зростання продуктивності людської праці, нарощування її науко- та інтелектоємності. На цій основі мають бути забезпечені сприятливі передумови для суттєвого підвищення підприємствами агробізнесу заробітних плат працюючим;
- ✦ покращення соціально-побутових умов працівників, що проживають в сільській місцевості, та розвиток сільських територій має відбуватися на підґрунті доходів від податків підприємств агробізнесу та інших видів підприємницької діяльності на цій території;
- ✦ програма реформ і розвитку сільського господарства України має ініціювати реформування, зміни пріоритетів і конструкторсько-технологічне оновлення сільськогосподарського машинобудування шляхом формулювання напрямків технологічного переоснащення сільськогосподарського виробництва та визнання визначальної ролі сільськогосподарської галузі по відношенню до машинобудування.

ВИСНОВКИ

Реалізація заходів антикризової політики держави в сільському господарстві з урахуванням системного підходу дозволить підвищити ефективність його функціонування, а отже вирішить не тільки фінансові проблеми, а й створить передумови для подальшої структурної перебудови країни. У світовому вимірі це дозволить розвинути та задіяти потенціал України як аграрної держави у вирішенні глобальних світових проблем: продовольчих (голод, екологічна безпека продуктів харчування); екологічних (глобальне потепління, забруднення повітря, деградація ґрунтів); енергетичних (дефіцит та здорожчання традиційних видів енергоресурсів). На національному рівні розвиток сільського господарства дозволить гарантувати продовольчу безпеку України, отримати ефективний ресурс зовнішньоекономічної політики, створити надійне джерело бюджетних надходжень, створити потужний виробничо-економічний потенціал для розвитку сільських територій; забезпечити збереження та відновлення родючості ґрунтів – унікального та найціннішого природного ресурсу України. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств / В. Г. Андрійчук. – К. : КНЕУ, 2002. – 624 с.
2. Гонта О. І. Політика транснаціоналізації економіки регіонів: теорія, методологія, практика: монографія / О. І. Гонта. – Чернігів : Вид-во Чернігівського ЦНТЕІ, 2008. – 496 с.
3. Дем'яненко С. Спільна політика ЄС: суть, тенденції та значення для України / С. Дем'яненко // Економіка України. – 2003. – № 3. – С. 80 – 86.
4. Загальнодержавна комплексна програма підтримки та розвитку українського села «Добробут через аграрний розвиток». – [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.agrichamber.org.ua>

5. Калашнікова Т. В. Забезпечення продовольчої безпеки країни / Т. В. Калашнікова // Економіка АПК, 2010.– № 9.– С. 26 – 30.

6. Могильний О. М. Державне регулювання аграрного виробництва в період трансформації економіки / О. М. Могильний.– К. : ІАЕ УААН, 2002.– 430 с.

7. Саблук П. Т. Основні напрями розроблення стратегії розвитку агропромислового комплексу в Україні / П. Т. Саблук // Економіка АПК.– 2004.– № 12.– С. 3 – 15.

8. Сайт Міністерства аграрної політики.– [Електронний ресурс].– Режим доступу : <http://www.minagro.gov.ua>

9. Соловійова Н. Формування системи державного планування розвитку сільського господарства України / Н. Соловійова // Економіка України.– 2010.– № 8.– С. 11 – 20.

10. Сучасна аграрна політика України: проблеми становлення / [Саблук П. Т., Лукінов І. І., Юрчишин В. В. та ін.].– К.: ІАЕ, 1996.– 663 с.

11. Юрчишин В. В. Розбудова системного державного управління сільським господарством / В. В. Юрчишин // Економіка АПК.– 2005.– № 6.– С. 6 – 8.